

tar kompleksa ekonomskih i socijalnih procesa što su se zbivali na selu.

Dva članka pokrivaju socijalni aspekt izučavanja tradicijske arhitekture. Ján Botik je razmotrio korelacije između oblika obitelji i oblika kuća u seoskoj sredini Slovačke u drugoj polovici 19. i početkom 20. st. (**Obitelj kao determinirajući faktor oblika kuće**), dok je Jiří Langger (**Osobitosti i promjene stambene jedinice u Vlaškoj**) upozorio na još neke okolnosti koje su mogle djelovati na oblikovanje stambenog prostora; primjerice na stare zakone o nasljedstvu koji su zabranjivali diobu posjeda među braćom, a što se odrazilo u oblikovanju posjeda.

U knjizi su našle svoje mjesto i analize nekih stambenih funkcija ili bitnih kućnih uređaja. Tako je Viera Valentová analizirala kako se u karpatskim kućama iskorištavao prostor za spavanje, dok je Jozef Turzo pažnju usmjerio na ognjište u sjeverozapadnoj Slovačkoj, držeći da je vrsta uređaja za vatru određivala karakter prostora (npr. pomicanje ognjišta unutar prostorija kuće utjecalo je i na promjenu funkcije prostorija), pa čak djelovala na način života.

U širokom rasponu obrađenih pojava dotaknut je i ritualni aspekt. Ján Olejník piše o kulturnom kutu (i u nas poznatom »božjem kutu«) u kućama šumskih radnika u području Visokih Tatir. Zanimljivost je članka što autor prikazuje suvremeno stanje u domovima ovih pobožnih drvosječa.

Slijede prilozi čije su autore zanimali likovni dometi i rješenja narodnog graditeljstva. O sadržaju, vrstama i tehnikama vanjskih i unutrašnjih ukrasa zgrada te njihovoj estetskoj vrijednosti pišu Richard Jeřábek (**Narodne zidne slikarje u području Karpata**), Věra Kovářů (**Arhitektonski i stvaralački elementi narodne kuće u moravskim i šleskim Karpaticima**) i Mária Medvecká (**Mjesto kuća iz**

Honta u narodnoj arhitekturi Slovačke sa stajališta stvaralačke vrijednosti).

Na konkretnom primjeru određenog naselja Jaroslav je Sedláček pokazao međusobne utjecaje seoske i gradske arhitekture (**Tipovi drvenih kuća na trgu u Rožnovu i njihovi ekvivalenti u 19. st.**).

Zbornik dopunjuju i prilozi koji omogućuju interetničke usporedbe. Tako je Miroslav Sopoliga pisao o tradicionalnim stambenim zgradama Ukrajinaca u istočnoj Slovačkoj, a Bagra Georgieva o arhitekturi bugarskog sela Boženci u Staroj platinini.

U dva članka što se odnose na Rumunjsku Nicolae Dunare (**Zatvoreno i utvrđeno seosko dvorište u području rumunjskih Karpata, te Poligonalni sjenik u rumunjskim zapadnim Karpaticima**) pokazao je međusobno djelovanje načina gospodarstva i oblikovanja okućnice ili pojedinoga gospodarskog objekta.

Većina je članaka opremljena crno-bijelim fotografijama, mnogobrojnim crtežima, tablicama i etnološkim kartama, a svaki je prilog popraćen ruskim, engleskim i njemačkim sažetkom.

Aleksandra Muraj

Claude Gaignebet, Le Folklore Obscène des Enfants, 2e édition Maisonneuve & Larose, Paris 1980, 356 str. + tabla.

Prikaz drugog izdanja hrabre i pionirske Gaignebetove knjige o opscenom dječjem folkloru započet ćemo parafrazom jedne misli iz predgovora — ne budimo ni njihovi etnolozi, ni njihovi kolonizatori. Promatranje stvaralaštva koje djeca čuvaju za sebe i koje ne dijele s odraslima težak je zadatak, a autor ga je znao savladati. Interes psihoanalize i psihijatrije za dječju seksualnost nije nov, ali premalo je pažnje posvećivano opscenim tekstovima, riječima i gestama u dječjoj upotrebi. Po autorovim riječima, to

je bio poticaj za nastanak ove knjige, ali je istraživanje podrijetla opscenih dječjih tekstova dovelo Gaignebeta na područje folkloristike, dok su psihološki i psihoanalitički pristup ostali u drugom planu.

Shvativši opscenost prilično slobodno kao nešto što naša civilizacija osuđuje i što vrijeđa stidljivost i pristojnost, on primjećuje da ostvarivanje ili izražavanje opscenosti u nazočnosti starijih izaziva osudu i represiju. Baš tom osudom i represijom određuje se ovdje područje opscenosti u dječjem društvu. Takvo određenje ipak ne smije utjecati na folkloriste, oni moraju izbjegavati negativnu valorizaciju. U praksi, autor klasificira kao opscene sljedeće grupe tekstova: a) tekstove koji aludiraju na seksualni čin, organe ili kastraciju, b) tekstove vezane uz fekalije gdje se izražava interes za analnu tematiku, c) tekstove temeljene na prihvaćanju ili na odbacivanju opscenog rječnika i d) tekstove koji sve gore navedeno izražavaju na indirektan način. U prve tri grupe tekstova kriterij opscenosti jest upotreba opscenih riječi, dok su u četvrtoj grupi te riječi zamijenjene simbolima, što je karakteristično za lascivnu literaturu uopće. Autora zanima značenje tekstova, ali ga još više zanima njihovo podrijetlo. Kao izvorima, služio se tiskanim materijalima, rukopisima, vlastitim sjećanjem, intervjuiranjem odraslih i izravnim anketiranjem djece. Tako je skupio preko tri tisuće dokumenata različite vrijednosti i različitog karaktera, a to ga je primoralo da gradi pristupi komparativistički i da se posluži radije literarnom analizom nego kojom suvremenijom folklorističkom metodom za koju jednostavno ne bi imao dovoljno relevantnih podataka. U traženju izvora dječjih tekstova skupljene su razne varijante, uzajamno konfrontirane, a tamo gdje je to bilo moguće uzet je u obzir i kontekst izvedbi, tj. uloga i upotreba tekstova u folklornim zbivanjima.

Utvrđivanje evidentnih sličnosti tekstova skupljenih na raznim mjestima i u raznim vremenima oduvi-

jek u istraživanju usmene književnosti zove na postavljanje (često smjelih) hipoteza i na dokazivanje povijesnim podacima, hagiografijom, etimologijom itd. Gaignebet je svjestan opasnosti, ulaže puno truda i akribije, postupa oprezno i temeljito, no ipak se poneki njegovi zaključci doimaju previše jednoznačno i ostavljaju mjesta razmišljanju, kao uostalom i svaka druga povijesna interpretacija davno zapisanih tekstova kojima o kontekstu možemo samo nagađati.

Prvi dio knjige nosi naslov **Dječji folklor prdeža** i u njemu su grupirani tekstovi vezani uz tu fiziološku pojavu i pokazana je uloga tih tekstova u folklornom kontekstu dječjih izvedbi. **Brojalica o vuku koji prdi** (brojevi 260—264 u Bodmerovoj klasifikaciji) uspoređena je s dvjema dječjim igrama, s izrekama i vjeronjanjima vezanim uz vuka i njegov **vjetrovit karakter, s dvama ivanjskim obredima i s pričom o vuku i trima životinjama**. Tim kompariranjem autor dolazi do zaključka kako brojalica svjedoči o ceremonijama koje su se odigravale oko ivanjskih kresova. Nadalje, on određuje važnije momente tih ivanjskih obreda i pojedine elemente izvedbi, da bi postavio tezu o inicijacijskom karakteru obrade i argumente u prilog toj tezi.

No, nije samo vuk vjetrovit. Vraćajući se dječjim tekstovima, Gaignebet piše o predmetima (lonac), životinjama (konj, magarac, papiga, kunići, zmija, gusjenica), i o ljudskim bićima s istim vjetrovitim osobinama. Navodi i tekstove koji prdež personificiraju, tekstove koji ga u stihovima definiraju, formule za otkrivanje počinitelja i načine kažnjavanja onoga tko počinitelja prijavi učitelju. U nekim se krajevima prdež kažnjava zviždanjem. Počinitelj mora zviždati, jer se tako jedna magijska radnja neutralizira drugom identične prirode.

Zanimljiva je analiza igara s prdežom — u nekima od tih igara djeca su nastavljači tradicija putujućih družina iz davnine.

Drugi je dio knjige posvećen istraživanju izvora nekih opscenih dječjih priča. Poneke od njih nalazimo i u Boccaccia, koji je i sam crpao iz usmenih izvora. Gaignebet pokazuje da dobri informatori na području usmene proze ne moraju biti stari ljudi, nego to mogu biti i djeca. Dječji folklor čuva teme koje su odrasli napustili. Autor je odabrao one priče koje su bile najprikladnije za povijesno istraživanje. Rezultati istraživanja pokazuju da nije moguće ustanoviti jedinstvenu shemu po kojoj bi se moglo utvrditi jedinstveno podrijetlo cijelog usmenog dječjeg folklor. Iako mnogi tekstovi jesu nastali kao odjek repertoara odraslih, ipak dječji tekstovi nisu degradirani folklor odraslih. Mnogostrukost izvora svake priče primorala je Gaignebeta da varijante konfrontira bez utvrđivanja sigurne filijacije.

Treći dio knjige svojevrsni je katalog glavnih tema dječje opscene usmene književnosti, koji može poslužiti psihijatrima i psiholozima kao podsjetnik, da im se ne bi dogodilo da individualnoj mašti pripisuju ono što pripada usmenoj transmisiji. Nema sumnje, takav je katalog potreban i folkloristima koji istražuju dječji folklor.

U zaključku, autor daje bitne karakteristike junaka dječjih opscenih priča — junak je dječak, nikad djevojčica, vragolast je, ali i nespretan i opscen. Krajnji zaključak knjige jest hipoteza o dječjem opscenom folkloru kao prežitku prekršćanskog kulta. Smjelost hipoteze ne umanjuje vrijednost inače vrlo informativnog Gaignebetova diela. Knjiga je opskrbljena aneksom sa stranim tekstovima, bibliografijom, indeksom autora, indeksom naslova i anonimima, indeksom tekstova i općim indeksom.

Ivan Lozica

Le folklore de l'enfance. Contributions au Renouveau du Folklore en Wallonie, XII, Ministère de la Culture française, Bruxelles 1982, 114 str.

Riječ je o radovima sa savjetovanja što ga je organizirala Komisija narodnih umjetnosti i tradicija Fondacije Charles Plisnier u Institutu za sociologiju u Bruxellesu, u prosincu 1979. godine. Tema je bila potaknuta Međunarodnom godinom djeteta.

A. Doppagne uvodnim tekstom daje okvir ostalim radovima sa savjetovanja objavljenima u zborniku. On piše o odijevanju djece, o češljanju i frizuri, o »obredu prvog puta« koji se ne proteže samo na tzv. životni ciklus (prva cigareta, prva cura, prve duge hlače) nego i na godišnji ciklus (prva trešnja, jagoda, prvi snijeg, prvi leptir). Piše i o specijalnom jeziku kojim se obraćamo djeci, o dječjim igrama riječima i brzalicama kojima često i studenti glume lome jezik da bi svladali artikulaciju, o dječjim avionima od papira koji neodoljivo podsjećaju na najsvremenije mlazne lovce današnjice. Doppagne naglašava kreativnost djece kojoj skupe igračke brzo dosade i koja sama znaju izraditi jednostavne i bolje.

Zbornik je sačinjen od šest raznorodnih priloga koji pokrivaju različite teme dječjeg folklor. Françoise Loux piše o vjerovanjima i tradicijskim postupcima u Francuskoj vezanim za dječje zube. Tekst je dio opsežnijeg istraživanja o značenju tijela u francuskom tradicijskom društvu J. Lothe de Romrée de Vichenet bavi se problemom napuštanja i »izlaganja« djece u okolici Namura u prošlom stoljeću. Dok je rad F. Loux još ipak vezan uz **folklor djece** ili barem za **djecu**, ovaj drugi više je historiografski i sociološki orijentiran i gotovo da izlazi iz teme zbornika. Treći rad u zborniku, međutim, dosta sustavno obrađuje dječju igru **vraga i anđela** (ili **prodavanja boja**) u Valoniji, uz navođenje komparativnog materijala iz drugih zemalja. Autor, R. Pi-